

דברי תורה

מאת נ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

שנאמרו שבת פרשת אמור תשע"ז לפ"ק

יוצא לאור ע"י מכון מעדני מלך וויען - גליון תתקע"ח

דרשת פרקי אבות

התעורר אמר, ודאי משמת רבי שמעון החכמה נסתלקה, אוי לדור שאותה אבן טובה שהיו רואים ממנה, וסומכים עליה עליונים ותחתונים, נאבדה מהם. בא וסיפר לרבי אבא חלומי, והעלה רבי אבא ידיו על ראשו ובוכה ואמר, רבי שמעון ריחיים שטחנו ממנו מן טוב כל יום ולוקטים אותו, ועכשיו הרחיים והמן הסתלקו, ולא נשאר בעולם ממנו זולת, כמה שכתוב, קח צנצנת אחת ותן שמה מלא העומר מן והנח אותו לפני ה' למשמרת (שמות טז-לג), ואילו בגלוי לא כתיב אלא למשמרת להצניעו, עתה מי יכול לגלות סודות ומי ידע אותם ע"ש. הרי לנו כי רבי שמעון עלה למעלה עם כל ספרי הסודות, ולא נשאר רק צנצנת אחת משמרת לדורות.

ואשרי עוד יותר, מי שזוכה להתקשר עם רבי שמעון ללכת בדרכיו שהנחיל לעם ישראל, במדותיו התרומיות והנהגותיו הישרות, ועל דרך שאמרו (גיטין טז). אמר רבי שמעון לתלמידיו, בניי, שנו מדותיי, שמדותי תרומות מתרומות מדותיו של רבי עקיבא ע"ש. ועל זה אומרים, אשרי העם הם לומדיך (בפיט בר יוחאי), מאושרים הם אותן בני אדם שלומדים היטב את מהותו של רבי שמעון, ללכת בדרכיו.

*

והנה מה שאמרו שם, דלא שביק כל ספרי רזין ואגדתא דלא סליק בהדיה. יש בזה עוד כוונה, דאיתא באור

במשנה (אבות ד-ו) רבי יוסי אומר כל המכבד את התורה גופו מכובד על הבריות. ופירש הרע"ב הדורש החסרות והיתירות שבתורה, ומראה טעם על כל קוץ וקוץ, לומר שאין בה דבר לבטלה, אין לך כבוד תורה גדול מזה ע"כ. ויש להבין למה דקדקו לומר 'גופו' מכובד, ולא אמרו 'הוא' מכובד על הבריות.

הנה אנו עומדים סמוך ונראה ליום ל"ג בעומר, יומא דהילולא של התנא האלקי רבי שמעון בן יוחאי, אשר אין עוד תנא כמותו שהכלל ישראל דבוקים בו כל כך. וכמאמר הרה"ק בעל בית אהרן זי"ע שרבי שמעון הוא לכל אפילו לפחותים. וגופו מכובד על הבריות, עד שאין לנו עוד דוגמתו, שאחר אלפי שנה הולכים ומשתטחים על קברו רבבות ישראל מגודלם עד קטנם. יש שהתקשרותם עמו בחיצוניות, הולכים להציון, ועושים הדלקות, ושמחים בסעודה. אבל אשרי מי שזוכה להתקשר עמו בפנימיות, להתעמק בתורתו, הן בתורת הנגלה שיש בה יותר משני אלפים הלכות ומאמרים בש"ס ומדרשים, וביותר לטייל בפרדס בתורת הנסתר אשר גילה רבי שמעון בספר הזוהר הק', אשר לא נשאר ממנה לדורות רק מעט מזעיר.

ואיתא בזה"ק (ח"א ר"ז). דיום אחד נרדם רבי יהודה תחת עץ אחד, וראה בחלומו ארבע כנפים מתקונים. ועלה רבי שמעון עליהם וספר תורה עמו, ולא השאיר כל ספרי סודות ואגדות שלא העלה אותם אתו לריקיע. וכאשר

איזה דברי תורה מרב אחד, זה יתבונן על ידי זה חידוש אחד בתורה וזה חידוש אחר ע"ש. וכן הוא בתורתו של רבי שמעון, כדאיתא בספיה"ק דגל מחנה אפרים (פ' בא ד"ה א"י) שמעתי מאא"ז (הבעל שם טוב וזה"ה) שספר הזוהר יש לו בכל יום פירוש אחר עכל"ק.

ומצינו דוגמתו במתן תורה, שדרשו חז"ל (שבת פח:): אמר רבי יוחנן מאי דכתיב (תהלים סח"ב) ה' יתן אומר המבשרות צבא רב, כל דיבור ודיבור שיצא מפי הגבורה נחלק לשבעים לשונות ע"כ. ובפשוטו הכוונה שנחלקה לשבעים לשונות של השבעים אומות. אבל נכלל בזה גם כן שנתחלקה לשבעים פנים שיש בתורה (במדבר יג-טו), וכל אחד השיג מדיבורו של ה' לפי שורש נשמתו וערכו. וכמו שאמרו (חגיגה ג:) דברי חכמים כדרבונות וכמסמרות נטועים, בעלי אסופות, נתנו מרועה אחד (קהלת יב"א), בעלי אסופות, אלו תלמידי חכמים שיושבים אסופות אסופות ועוסקין בתורה, הללו מטמאין והללו מטהרין, הללו אוסרין והללו מתירין, הללו פוסלין והללו מכשירין. שמא יאמר אדם היאך אני למד תורה מעתה, תלמוד לומר כולם נתנו מרועה אחד, א-ל אחד נתנן, פרנס אחד אמרן מפי אדון כל המעשים ברוך הוא, דכתיב (שמות כ"א) וידבר אלקים את כל הדברים האלה, אף אתה עשה אזניך כאפרכסת, וקנה לך לב מבין לשמוע את דברי מטמאים ואת דברי מטהרים וכו' ע"כ. ומבואר במהרש"א (שם) דזה נרמז במאמרם שדיבור ה' במתן תורה היה מתחלק לכמה קולות ע"ש. ועל זה נאמר (תהלים כ"ד) קול ה' בכח, הקול יוצא אצל כל ישראל, כל אחד ואחד לפי כחו, הזקנים לפי כחן, והבחורים לפי כחן וכו' (שמו"ר ה"ט) ע"ש.

והנה מדה זו מצינו אצל המן, והוא כורע גד לבן (שמות טו-לא), וכולם לקטו אותו בשוה, וכל אחד היה טועם בו טעם אחר כפי רצונו, וכמאמרם (יומא עה.) מאי דכתיב (במדבר יא"ח) והיה טעמו כטעם לשד השמן, אמר רבי אבהו מה שד זה תינוק טועם בה כמה טעמים [שהאם אוכלת], אף המן כל זמן שישראל אוכלין אותו מוצאין בו כמה טעמים ע"כ. ודוגמת כן היה תורתו של רבי שמעון, שכל אחד שמע והשיג לפי בחינתו, וכל דיבור ודיבור מתורתו כל זמן שממשמשין בו מוצאין בו טעם אחר. ורבי שמעון היה רחיים שטוחן מן ולוקטין אותו.

החיים הק' (בראשית מז-כט) ויקרבו ימי ישראל למות, כי כשיגיע קץ האדם פקודת נפשו, יתוספו בו כל חלקי הנשמה של כל ימיו לעלות עמו, על דרך שאמר הכתוב (תהלים קד-כט) תוסף רוחם יגועון. וזהו ויקרבו ימי ישראל 'למות', לסיבת מותו, והרגיש יעקב כי באו ימי השילום ויקרא לבנו ליוסף ע"ש. והכפיל דבריו גם במה שאמר ה' למשה, הן קרבו ימך למות (דברים לא-יד) ע"ש.

והנה אמרו (תיקוני זוה"ק כה:) כל מצוה דלאו איהו בדחילו ורחימו לא פרחית לעילא ע"ש. וכדאיתא בגמרא (פסחים ג:) רבא רמי כתיב (תהלים נז"א) כי גדול עד שמים חסדך, וכתיב (שם קח"ה) כי גדול מעל שמים חסדך, הא כיצד, כאן בעושיין לשמה וכאן בעושיין שלא לשמה ע"כ. ואם כן ביום הפקודה כשעולה נשמת האדם למעלה, ומביא אתו עמו ימיו ומצותיו, יתכן שהרבה תורה ומעשים טובים לא פרחית עמו לעילא, כי היו בהם פניות של שלא לשמה. לא כן רבי שמעון, לא השאיר למטה גם דבר אחד מתורתו, כל תורתו היתה סולת נקיה, בלתי לה' לבדו, וכל ספרי הסודות והאגדות סליק בהדיה לעילא.

*

והנה רבי אבא דימה את תורתו של רבי שמעון למן, כי תורתו היה עמוק עמוק, וכל אחד היה משיג ממנו לפי מדריגתו, אשר לא ראי זה כראי זה. וכמו שכתב בלקוטי מוהר"ן (סימן קלד) שהצדיק כשאומר תורה ברבים, צריך לזוהר שדיבוריו יתחלקו שלא ישמע כל אחד כי אם מה שצריך לו, לא יותר. ואף שאומר בפני רבים לכולם בשוה, עם כל זה לא יכנס בלב כל אחד ואחד כי אם הנוגע לו וצריך לו וכו' ע"ש. וכן מבואר בשפתי צדיקים (פ' תצא) בשם הרה"ק מאפטא זי"ע, כי כל אחד שומע לפי מדריגתו, וכפי מה שצריך לו לשמוע, וכפי מה שיש בו רצון ותשוקה, כן הוא שומע ומשביע עצמו בדברי תורה, ששומע מפי הצדיק כפי מדריגתו וכו' ע"ש. ובאגרא דפרקא (אות קנ) כתב לפרש, ראה למדתי אתכם חוקים וגו' (דברים ד-ה), התחיל ביחיד וסיים ברבים. אך בשעת קבלת ההלכה ממשה, כל ישראל כאיש אחד חברים קיבלו ההלכה כלשונה וכצורתה. ואף על פי שלמדתי 'אתכם' לרבים, 'ראה' כל ישראל כיחיד, לכל אחד יגיע לו בפני עצמו לימודים אחרים, כי תמצא כמה בני אדם שומעים

תתלהב להיות מדורה עצומה, שכל מה שנוגע לאש נתהווה ממנה גחלת, עד שתאכל ערים גדולות. וזהו דוגמת תורת ה', שבכל קוץ וקוץ תלויין תליין של הלכות עד אין סוף. ובספר קטן של חמשה חומשי תורה כל אות שבה היא ניצוץ, שנתפשטה ממנה אלפים ורבבות ספרי חכמת התורה. ורבי שמעון בן יוחאי שהשיג הסודות שנגנזים בהתורה, עשה מניצוץ אחד אש להבה, שבכל ענין שבתורה גילה הסתרים שיש בה. ולכן רבי שמעון נקרא תמיד בזה"ק בשם בוצינא קדישא (נר קדוש), שנר אחד מדליק ומבעיר הרבה. ועל כן להראות מעלתו הגדולה שזכה מניצוץ אחד שבתורה לגלות כל כך סתרי תורה, מדליקין הדלקה מאש קטנה ונעשית מדורת אש. ואם כן אין לנו מכבד תורה גדול יותר מרבי שמעון, איך היה דורש כל הנסתרות שיש בקוץ אחד בתורה, ומראה טעמים רבים לכל דבר ודבר, על כן זכה להיות מכובד ביותר על הבריות, ולא רק בחיים חיותו, אלא גם אחר שנסתלק נשמתו ועלתה כבר למעלה, ונשאר הגוף למטה, היא מכובד אצל כל נפש מישראל.

*

אמנם יש בזה עוד רמז, להורות על גדול מעלת קדושתו, והוא על דרך שאמרו חז"ל (סוכה כח.) שמונים תלמידים היו לו להלל הזקן, שלשים מהן ראויים שתשרה עליהן שכינה כמשה רבינו, ושלשים מהן ראויים שתעמוד להם חמה כיהושע בן נון, עשרים בינונים, גדול שבכולן יונתן בן עוזיאל, קטן שבכולן רבן יוחנן בן זכאי. אמרו עליו על רבן יוחנן בן זכאי, שלא הניח מקרא ומשנה גמרא הלכות ואגדות דקדוקי תורה ודקדוקי סופרים, קלים וחמורים וגזרות שוות, תקופות וגימטריאות, שיחת מלאכי השרת ושיחת שדים ושיחת דקלים, משלות כובסין משלות שועלים, דבר גדול ודבר קטן, דבר גדול מעשה מרכבה, דבר קטן היות דאביי ורבא. וכי מאחר שקטן שבכולן כך, גדול שבכולן על אחת כמה וכמה, אמרו עליו על יונתן בן עוזיאל בשעה שיושב ועוסק בתורה כל עוף שפורח עליו מיד נשרף ע"כ. וברש"י פירש שמלאכי אש היו מתקבצים סביביו לשמוע דברי תורה מפיו ע"כ. וברבינו חננאל פירש שזיו השכינה היה במושבו ע"כ.

ובתוספות כתבו שהדברים היו שמחים כנתינתם מסיני שניתנה תורה באש. וכענין זה מצינו במדרש

והנה מנהג ישראל תורה שעושיין הדלקות של אש לכבודו של רבי שמעון, וכמה טעמים נאמרו בדבר (עייני בני יששכר אייר ג-ג). ויש לומר בזה עוד, כי הנה על התורה הקדושה נאמרה מימינו אש דת למו (דברים לג-ב). וכן נאמר הלא כה דברי כאש נאום ה' (ירמיה כג-ט). ואיתא במדרש (דבר ג-ב) ומשה לא ידע כי קרן עור פניו (שמות לד-בט), אימתי, בדברו אתו. אמר ריש לקיש, בשעה שכתב את התורה נטל משה זיו הפנים, כיצד, התורה שניתנה למשה, עורה של אש לבנה, וכתובה באש שחורה, וחתומה באש ומלופפת באש, ועם שכותב קינח את הקולמוס בשערו, ומשם נטל זיו הפנים ע"כ. הרי לנו שתורת ה' כתובה באש. ויש להבין טעם הדבר, ומה זה בא ללמדנו.

ונראה על פי מה שכתב הרמב"ן (בהקדמה על התורה) שבהתורה שבכתב נרמז כל התורה כולה שנמסרה למשה רבינו בחמשים שערי בינה, או ברמיזה בתיבות, או בגימטריאות, או בצורת האותיות, בכתובות כהלכתן, או המשתנות בצורתן, כגון הלפופות והעקומות וזולתן, או בקוצי האותיות ובכתריהן, כמו שאמרו (מנחות כט:): כשעלה משה למרום מצאו להקב"ה שהיה קושר כתרים לאותיות, אמר לו אלו למה, אמר לו עתיד אדם אחד לדרוש בהם תלי תלים של הלכות, עד זו מנין לך, אמר להם הלכה למשה מסיני וכו'. ואמרו במדרש (שהש"ר א-ה) וכי מנין יבא אליהו בן ברכאל הבווי ויגלה לישראל חדרי הבהמות ולויתן, ומנין יבא יחזקאל ויגלה להם סתרי המרכבה, הדא הוא דכתיב (שיר א-ד) הביאני המלך חדריו, כלומר, שהכל נלמד מהתורה. ושלמה המלך ע"ה שנתן לו אלקים החכמה והמדע, הכל מן התורה היה לו וכו' ע"כ. [והארכנו בזה בדרשת ז' אדר העל"ט]. ומבואר מזה שכל סתרי תורה וכל סתרי המרכבה הכל רמוזה בתוך תוכה של התורה. ורבי שמעון בן יוחאי שגילה נסתרות זכה לכיין ולהשיג סודותיה, וגילה אותה לתלמידיו.

והנה העולם ממוזג מארבעה יסודות, אש מים רוח ועפר, ואין בכל אחד מהיסודות מושג כזה, שמגריר עפר אחת או מטיפה אחת מים, יתרבה ויתרחב ממנה להתוסף עוד יותר, רק יסוד האש היא היחידי שמניצוץ אחת אש

ועל הארץ תישן, וחיי צער תחיה, ורק אם אתה עושה כן אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא (אבות ו-ד). והמימרא הראשונה בש"ס מרבי שמעון הוא בחביבות היסורים, כמאמרם (ברכות ה.) שלש מתנות טובות נתן הקב"ה לישראל, וכולן לא נתנן אלא על ידי יסורין, אלו הן, תורה וארץ ישראל ועולם הבא ע"ש.

ואיתא בגמרא (ברכות שם) אמר רבי שמעון בן לקיש כל העוסק בתורה יסורין בדילין הימנו שנאמר (איוב ה-ז) ובני רשף יגביהו עוף, ואין עוף אלא תורה שנאמר (משלי כג-ה) התעף עיניך בו ואיננו, ואין רשף אלא יסורין שנאמר (דברים לב-כד) מזי רעב ולחומי רשף ע"כ. ולדרכינו יש לומר, כי הלומדים תורה מתוך הדחק הם בני רשף, שסובלים יסורים, ותורתם של אלו הם ברום המעלה, ויגביהו עוף, התורה שלהם עולה מעלה מעלה גבוה מאד.

והנה יש עניות ועשירות בהון, וכנגד זה יש גם עניות ועשירות בהשגות התורה, וכמאמרם (נדרים מא.) אין עני אלא בדעת, והזוכה להתעלות בחכמת התורה זהו העשיר האמיתי. ועל זה אמרו שהמקיים את התורה מעוני, שלומד תורה מתוך הדחק, סופו לקיימה מעשירות בדעת ובחכמה עד אין ערוך.

ולא עוד אלא שסופו של ישראל לא דומה לסופן של בני אדם מאומות העולם, אשר אין להם חלק לעולם הבא, ושנותיו האחרונות בעולם הזה הם סופו. אבל אצלנו חיי עולם הזה היא רק הפרוודור, וסופו הוא חיי נצחיים של עולם הבא, והלומד תורה מתוך הדחק זוכה שם לעשירות נפלא, בתכתיקי דהב פיזא ושבע מעלתא, וכולהו צדיקי אכלי אפתורתא דדהבא דתלת כרעי (תענית כה.). ושפיר אמרו דסופו לקיימה מעושר כפשוטו. ומכל שכן שמתעלים שם בעשירות של חכמה ותורה ביתר שאת.

*

אך באמת יש להבין הלא אין לנו יותר גדול בעוסקי תורה מרבי שמעון וחבריו שתורתן אומנתן, עד שפטורין מתפלה (שבת יא.), ואנו רואין שהיסורין לא היו בדילין ממנו, אלא י"ג שנים רצופות נתייסרו בצער ועוני עוד פחות מלחם צר, והלא כל העוסק בתורה יסורין בדילין ממנו.

בעובדא דרבי אליעזר ורבי יהושע שהיו מסובין בסעודת מילה של אלישע בן אבויה, וירדה אש מן השמים והקיפה אותן. אמר לון אבויה לשרוף ביתי באתם. אמרו לו ח"ו אלא יושבין היינו וחורין דברי תורה וכו', והיו הדברים שמחים כנתינתן מסיני, לא באש ניתנו ע"כ. וכיוצא בו מצינו בכהן גדול כשנכנס לפני ולפנים, איתא במדרש (ויק"ר כא-יב) בשעה שהיה רוח הקודש שרוי עליו היה פניו בוערות כלפידים וכו' ע"ש. ולמדריגה זו זכה רבי שמעון בתורתו, שהיה בוצינא קדישא, נר ישראל, שהיה מתלהט האש סביביו בעת תורתו, על כן עושין הדלקת אש לכבודו, להראות על עוצם קדושת תורתו, שהיו הדברים שמחים כנתינתן מסיני.

*

ולא במשנה (אבות ד-ט) איתא עוד, רבי יונתן אומר כל המקיים את התורה מעוני סופו לקיימה מעושר ע"כ. וכתוב בתוספות יום טוב, דאם כי הנסיון מראה פעמים רבות שאינו כן, וכעובדא דרבי אלעזר בן פדת, אי בעית לאחרובי עלמא וכו' (תענית כה.). כתב בדרך חיים דכאן מיירי בבינוני במזלו. ועוד כדי שהעושר לא יבטלו מתורה. וגם לפעמים החטא גורם, ויסורין ממרקין ע"כ.

ויש לומר עוד בזה, דהנה מה שזכה רבי שמעון להתעלות יותר מחבריו, שמן ששון מחבריך, הוא עבור כי תורה מתוך הדחק כמו שמצינו ברבי שמעון לא נמצא עוד בשום תנא, וכמאמרם (שבת לג.) שהוצרכו להטמין עצמם במערה מפני המלכות, ואתרחיש להו ניסא, איברי להו חרובא [לאכול פירותיו] ועינא דמיא [לשתות], והווי משלחי מנייהו, והווי יתבי עד צוארייהו בחלא [שהיו פושטין בגדיהם שלא יבלו, ומכסין ערותן בחול], כולי יומא גרסי, בעידן צלויי לבשו מיכסו ומצלו וכו', איתבו תריסר שני במערתא וכו'. הדור אזול תריסר ירחי שתא וכו', שמע רבי פנחס בן יאיר וכו', חזי דהוה בי פילי [בקעים, סדקים מחמת החול] בגופיה וכו', אמר ליה אשריך שראיתני בכך, שאלמלא לא ראיתני בכך לא מצאת בי כך וכו' ע"ש.

ומי יוכל לצייר יותר תורה מתוך הדחק, לאכול י"ג שנה רק חרובין, ולישב במערה בתוך החול, קיץ וחורף שנה אחר שנה בקור ובחום. ועל ידי זה זכה להשגת התורה באופן נפלא, כי זהו דרכה של תורה פת במלח תאכל וכו',

ונראה כי חכמי ישראל שזוכין להשיג מתיקות התורה, שמתוקה מדבש ונופת צופים, תענוג התורה עולה ומשביע להם בכל חושיהם, עד שאין הם מרגישים צער ויסורין בכל מה שעובר עליהם, ויערב לו ידידותיך מנופת צוף וכל טעם. והרי אנו רואים כמה פעמים בעת שאדם עושה איזה דבר שהוא נהנה מאד ממנו, אז אינו מרגיש ברעבונו כלל. כגון אם הוא יום השוק, ויש לו הרבה קונים במסחרו, אז אפילו אם לא אכל כלום כל היום, אינו מרגיש כלל שצריך לאכילה, מחמת גודל תאות הממון והנאתו שיש לו מהריוח, שהנאה זו משביעו ואינו רעב כלל. וידוע דברי האהל יעקב, בביאור הכתוב (ישעיה נה-ב) למה תשקלו כסף בלא לחם ויגיעכם בלא לשבעה, רצה לומר שהנביא מוכיח את ישראל, למה בעת 'שתשקלו כסף' אז לא תרגישו כלל ברעבוניכם, ותעשו זאת אפילו 'בלא לחם', 'ויגיעכם' בתורה ובמצות הוא 'ללא שבעה', הרי לכל הפחות היה צריך להיות כהנת כפונדקית.

וכמו כן הוא בתורה כמו שאמרו (שבת פח.) בהוא צדוקי דחוייה לרבא דקא מעיין בשמעתא, ויתבה אצבעתא ידידיה תותי כרעא וקא מייץ בהו, וקא מבען אצבעתיה דמא, ולא הרגיש כלל. והיינו שמגודל אהבה וחביבות התורה שהיה לו לרבא, לא הרגיש כלל בצער אצבעו. וכן סיפרו לנו חז"ל (יומא לה:) מהתנא הלל, שמגודל אהבת התורה שבערה בקרבו, עלה על החלון שבגג, ועשה אזנו כאפרכסת לשמוע דברי אלקים חיים משמיעה ואבטליון, וירד עליו שלג ברום ג' אמות, ולא הרגיש כלל בהצינה.

וכן מסופר (עין שו"ת מהר"ם ב"ב החדשות סי' תקי"ז), מהקדושים שנהרגו על קידוש השם בעינים ויסורים קשים, שהם לא צעקו כלל, רק אמרו פסוקי יחוד, שמע ישראל וכדומה, עד שהיה לפלא בעיני רואיהם. וכששאלו אותם, וכי אינכם מרגישים בהיסורים המרים הנעשים לכם. השיבו, שעד כעת לא הרגישו כלל, רק עתה כששואלים אותם הם מתחילים להרגיש. וכל זה מחמת שמגודל תשוקתם ואהבתם לשמים, לא הרגישו כלל בצערם אפילו ביסורי מות.

ואמרו (ברכות סא:) בשעה שהוציאו את רבי עקיבא להריגה זמן קריאת שמע היה, והיו סורקים את בשרו

במסרקות של ברזל, והיה מקבל עליו עול מלכות שמים. אמרו לו תלמידיו רבינו עד כאן, אמר להם כל ימי הייתי מצטער על פסוק זה, בכל נפשך (דברים ו-ה) אפילו נוטל את נשמתך, אמרתי מתי יבא לידי ואקיימנו, ועכשיו שבא לידי לא אקיימנו, היה מאריך באחד עד שיצתה נשמתו באחד ע"כ. הרי שמגודל אהבתו למקום לא הרגיש כלל ביסוריו, עד שהיה לו משא ומתן עם תלמידיו רגעים אחדים קודם מיתתו.

ובספדה"ק זוהר חי (פ' יח) כותב הרד"ק רבי יצחק אייזיק מקאמרנא זי"ע על עצמו, וזה לשונו, ובהיות עדיין לא נודרך גופו, יתרחק מאד מבלי להנות מעולם הזה, ויהיה ניזון בלחם צר ומים לחץ, והיצר מתגבר עליו לבטלו בכמה מרה שחורה ועצבות, ואל ישגיח כלל כי התורה תשמחהו. ובימי חורפי ישבתי בבדידות בימי חורף, והקור היה חזק, ולא הוחם בית החורף אפילו פעם אחת, והייתי יושב ולומד מחצות לילה עד אור היום, וכמעט לא הייתי מרגיש כלל. וישבתי בעוני גדול בלתי לחם, אפילו לחם צר כמעט לא היה לי, ולא הייתי מרגיש מרב אור התורה שטעמתי מאורו יתברך. והשגתי כל המדריגות, והשגה נפלאה לראות את צורת התנא באורו על כל צורתו. ולמדתי עם איש אחד, ואמרתי לו צורת כל תנא. ופעם אחד אמר לי מי יאמר שהוא כך. ואמרתי לו הרי הוא זמן קרוב שבאתי למדינת פולין ואיני מכיר שום אדם, אמור לפני שמות אנשים מכל מה שאתה מכיר במדינה זאת שמם ושם אמם, ואני אומר לך אם הוא תינוק מוטל בעריסה או גדול, וצורתו ושעריו וכל עניניו, ומלאכתו אם הוא תלמיד חכם או חייט או תינוק יונק משדי אמו. ונסה אותי יותר משתי שעות, ועל הכל השבתי במכוון. ופעם אחד בדה מלבו איזה שם, ואמרתי לו לית דין בר נש. ועל הכל לא נכנע לב הערל להשיג השגה נקיה בלב טהור, עד שעמדו עלי רשעים גמורים וסבלתי בזיונות וחרופים וגדופים שלא נשמע כמוהו, וסבלתי ושתקתי, ובזה נפתח לי השגה אמיתיות. ועד היום לא שלותי ולא שקטתי ולא נחתי ומחלישין דעתי הרבה, וגורמים לי טובות גדולות ולב טהור ותפלת אמת עייל ונפיק, והשגה נפלאה, וכולי האי ואולי יכנע, להיות נכנע לפני קוני דלא איעול בכסופא לעלמא דאתי עכ"ל"ק. הרי כותב על עצמו שלא הרגיש קור בחורף, ורעבון מלחם צר, מגודל תענוגו בתורה.

וזהו שאמרו כל העוסק בתורה יסורין בדילין ממנו, כי מי שלא זכה להארת והשגת הטעם הנפלא שיש בתורה ועבודה, הוא מצטער ומתייסר מכל דבר קטן שאינו לפי רוחו, וכל דבר מכאיב לו, שפגעו בממונו או בכבודו. לא כן העוסק בתורה, הוא אינו מצטער ומתייסר משום דבר, היסורין בדילין ממנו, וגם כאשר עובר עליו צער מיתה של רעבון וחלישות הדעת, עד שסורקין בשרו במסרקאות של ברזל, אינו מרגיש 'יסורין' בזה, ועל זה כווננו, שההרגשה של יסורין, בדל ממנו. וזהו מעלת רבי שמעון ובנו שעסקו בתורה מתוך הדחק בשמחה ובטוב לבב, ולא הרגישו הבדידות והרעבון והקור ימים ושנים, ובני רשף הבעלי יסורין שלומדים תורה מדחק, יגביהו עוף, הרי מתעלים בתורתם למעלה.

וזה מוסר השכל גם לנו, אשר ב"ה יש שפע בישראל, וכמעט אין לנו תורה מתוך הדחק כמו שהיה לפני מאה שנה. לא היו אז כוללים, והמדינה לא נתנה תמיכה, ובקושי היה לבן תורה לחם צר, ולכן נתעלו לגאונים אדירים, בהשגות נפלאות בתורה הקדושה. ומכל מקום גם בזמנינו יש מעין תורה מתוך דחק, היינו החלישות הדעת שיש בין בני תורה, שלפי ערך רחבות הדור חסר להם בביתם. ולפעמים גם ברוחניות לא מזדמן להם מקום להרביצת תורה כראוי. ואף על פי כן אין הם סרים מלשקוד על תורתם, וה' מחשיב זאת לתורה מתוך הדחק. ויש לקבל חיזוק מרבי שמעון ובנו שישבו י"ג שנה בבדידות בלי הרביצת התורה, ובסופם נתעלו לרום המעלה.

ובזה יתבאר מה שאומרים (בפיט בר יוחאי) בר יוחאי מושב 'טוב' ישבת, יום נסת יום אשר ברחת, שלא הרגיש שום צער במושבו, ואדרבה בגודל השגתו שם הרגיש עצמו מאושר, אשריך שראיתני בכך. ואמר שוב, במערות צורים

'שעמדת' שם קנית הדרך והדרך. דאיתא במשנה (אבות ה-ד) עשרה נסיונות נתנסה אברהם אבינו ועמד בכולן, להודיע כמה חיבתו של אברהם אבינו. ופירשו מה שאמרו 'ועמד' בכולן, כי יש שאדם מתנסה בנסיונות קשות, ובעצם אינו נכשל, ועומד בצדקו, אבל הוא יוצא מזה שבור ואיש מדוכדך, ונפשו לא שבה אליו ממה שעבר. לא כן אברהם קיבל הכל באהבה, 'ועמד' בכולן, הוא נשאר בתוקפו עומד על עמדו, ויצא מהנסיונות כגבור מזויין. וזה לא יתכן רק כאשר מגודל האהבה לבוראו לא מרגיש כלל בהצער שעבר. וממה שאברהם נתנסה בעשרה נסיונות ועמד דייקא בכולן, מזה נוכל לדעת 'כמה חבתו של אברהם אבינו' היה לקונו, עד שלא הרגיש הצער שיש בהנסיון (עיין ויגד משה לפרקי אבות שם).

וכמו כן רבי שמעון שהוצרך לברוח ולהטמין עצמו במערה, לא הרגיש כלל בהצער שכרוך בזה, אלא בר יוחאי מושב טוב ישבת, יום נסת יום אשר ברחת, ובמערות צורים 'שעמדת' דייקא, שלא נשבר רוחו בקרבו, מישיבתו בבדידות כמו בבית אסורים י"ג שנה, וכדוגמת אברהם אבינו 'שעמדת' בכולן, שם קנית הדרך והדרך, שם נתגלה הודו והדרו וגודל מדריגתו, שזה אי אפשר רק מאהבה עצומה לבוראו והרגשת מתיקותה של תורה.

וזהנה בתחלת הלימוד תורה מתוך הדחק, באמת מרגיש האדם צער עוני ומיתה, אבל כאשר זוכה שוב לכתר תורה, להשיג אורה ומתיקותה של תורה, אז טעם העוני שהיה לו עד אז, מתהפך לו לאור רב ונפלא, שמואס בתענוגי עולם, והוא שמח בחלקו יותר מהעשיר בעושרו, וזהו שאמרו סופו לקיימה מעושר, היינו שהעוני עצמו מתהפך לו לתענוג של עשיר.

סעודה שלישית

פרשת המועדות, וסיים במצות פאה ולקט, ובקוצרכם את קציר ארצכם, לא תכלה פאת שדך בקצרך, ולקט קצירך לא תלקט, לעני ולגר תעזוב אותם, אני ה' אלקיכם (כג-כב). וברש"י אני ה' אלקיכם, נאמן לשלם שכר ע"כ. ולכאורה היה די באומרו אני ה', ולמה הוסיף 'אלקיכם'. ובספורנו כתב,

וכי תזבחו זבח תודה לה' לרצונכם תזבחו וגו' (כב-כט). וברש"י תחלת זביחכם תזבחו שתהא לרצון לכם וכו' ע"ש. והסמיך הכתוב אחריו כמה מצות, ולא תחללו את שם קדשי ונקדשתי בתוך בני ישראל, ולאחריו מצות שבת, ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי שבת שבתון, ושוב

אלקיכם, אלקי הקוצרים ואלקי המלקטים הלקט והפאה בעניים, ואיטיב למיטיבים להם כדי לעשות רצוני ע"כ.

ומתלה נבאר המשך המצות הללו דייקא, שסידרם הכתוב באופן זה, והוא דהנה קרבן תודה מביאין הארבעה שצריכין להודות, יורדי הים, הולכי מדבריות, ומי שהיה חולה ונתרפא, ומי שהיה חבוש בבית האסורים ויצא (ברכות נד:), שכתוב בהן (תהלים קז-כא) יודו לה' חסדו ונפלאותיו לבני אדם, ויזבחו זבחי תודה (רש"י ויקרא ז-יב). והנה אין יסורין בלא חטא (שבת נה:), ואם כן בני אדם אלו הוצרכו לעבור כל זאת עבור כפרה למעשיהם. אמנם הרי רבי ישמעאל היה דורש ארבעה חלוקי כפרה, ומי שיש חילול השם בידו, אין כח לא בתשובה לתלות ולא ביום הכיפורים לכפר ולא ביסורין למרק, אלא כולן תולין ומיתה ממרקת (יומא פו:), ואם כן יתכן שגם אחר שיצא מצרתו והביא תודה, עדיין לא נגמר כפרתו.

אך מבואר בבני יששכר (תשרי ב-כ) עצה לתקן הכל בחיים חיותו, על פי מה דאיתא בזוהר הק' (ח"ג קכא) דאית חובין דלא מתכפרין עד דאתפטר בר נש מעלמא וכו', והאי יהיב גרמיה ודאי למותא ומסיר נפשיה לההוא אתר וכו' (ר"ל מקבל עליו מסירות נפש) כמאן דאתפטר מעלמא וכו', וכדין קוב"ה מרחם עלוי ומכפר ליה לחוביה עכ"ל. הנך רואה שמסירות הנפש בכח באמת, שמקבל עליו כפי המצוה שנצטווה ונקדשתי וכו', אתחשיב כאילו מסר נפשיה בפועל, ואפילו היה בידו עון חילול השם, מתכפר ליה ע"ש. וזהו שאמר הכתוב (תהלים מד-כג) כי עליך הורגנו כל היום, ואיך יתכן ליהרג פעם אחר פעם, על כן סיים 'נחשבנו כצאן טבחה', במה שאנו מחשיבין עצמינו כצאן טבחה עבור קדושת שמו יתברך, בזה מתקיים בנו כי עליך הורגנו כל היום. ולכן הסמיך הכתוב אחר פרשת תודה, מצות מסירת נפש, ונקדשתי בתוך בני ישראל (כב-לב), כי בזה יוכל להתכפר הכל בחיים חיותו.

ישוּב הסמיך לזה עוד עצה, ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי שבת שבתון (כג-א), דאיתא בגמרא (שבת קיח:) כל המשמר שבת כהלכתו אפילו עובד עבודה זרה כדור אנוש מוחלין לו. והקשה בטורי זהב (או"ח סימן רמב) דאיכא למידק, אי לא עשה תשובה שבת מאי מהני, ואי

עשה תשובה שבת למה לי. ונראה דמיירי שעשה תשובה, אלא דזה לחודיה לא מהני, דעבר על כריתות ומיתות בית דין תשובה תולה ומיתה ממרקת, קא משמע לן כאן דאם בעשותו תשובה שומר שבת כהלכתו, מהני תשובה שיהא נמחל לו ע"ש. הרי לנו דגם בשמירת שבת יוכל לתקן הכל.

והסמיך לה גם מועדי קודש, דמבואר ברש"י מה ענין שבת אצל מועדות, ללמדך, שכל המחלל את המועדות, מעלין עליו כאילו חילל את השבתות, וכל המקיים את המועדות, מעלה עליו כאילו קיים את השבתות (ת"כ ע"כ). ואם כן כח המועדות הם גם כן כמו השבת. ומצינו בבלעם שרצה לעורר על ישראל חטא העגל, שיש בה עבודה זרה וחילול השם, ואמר האתון לבלעם, מה עשיתי לך כי הכיתני זה שלש רגלים (במדבר כב-כח), וברש"י רמז לו, אתה מבקש לעקור אומה החוגגת שלש רגלים בשנה (תנחומא ט) ע"כ. והיינו כי בכח שמירת המועדים מתכפר גם עונות שרק מיתה ממרקת.

ישוּב סמך לה מצות מתנת עניים, שגדול כח מתנת עניים שהופך מדת הרוגז לרחמים (רש"י בראשית יח-טז). ואמרו חז"ל (בבא בתרא ד) שדניאל נענש מפני שהשיא עצה לנבוכדנצר דכתיב (דניאל ד-כד) להן מלכא מלכי ישפר עליך, וחטיך בצדקה פרוק, ועויתך במיחן עניין, הן תהוה ארכה לשלותך וגו', והועיל לו עצה זו לדחות את הפורעניות ע"ש. על כן גם מצות מתנת עניים בכחה להמתיק הדינים, ולהשלים הכפרה אחר הבאת הקרבן תודה.

*

ואמר הכתוב לעני ולגר תעזוב אותם אני ה' אלקיכם (כג-כב). וברש"י הנח לפניהם והם ילקטו, ואין לך לסייע לאחד מהם (ת"כ ע"כ). ולכאורה יש להבין טעמא מאי אסרה תורה לסייע להעני, ולעזור להקל לו בלקיטתו. ונראה כי באמת כולנו בנים למקום, ואהבת ה' שוה לכל אחד ואחד מישראל, ואם כן למה יש בני אדם שעושרם רב, ולעומת זה עניים שאין להם כדי הצטרכותם, ולמה ישנה בן בין הבנים. אך אמרו חז"ל (בבא בתרא י) היה רבי מאיר אומר יש לו לבעל הדין [רשע או עבו"ם] להשיבך לומר לו, אם אלקיכם אוהב עניים הוא מפני מה אינו מפרנסן, אמור לו, כדי שניצול אנו מדינה של גיהנם [שהצדקה מצלת מגיהנם] ע"כ.

וכמו שפירש במעשה רוקח (ח"ג פ"א) את הכתוב (שמות כב-כד) אם כסף תלוה את עמי, את העני עמך, דלכן עליך להלוות לו, משום שכספו של העני מצוי בידך. הכסף אינו אלא פקדון בידי העשיר, אשר הפקיד אצלו השי"ת על מנת לשמור עליו ולתמוך בעני. שכן הדין הוא, שהכותב נכסיו לאחד מבניו לא עשאו אלא אפוטרופוס, על מנת שיחלק את הנכסים בין יתר הבנים (בבא בתרא קלא:). כך גם השי"ת עושה את העשיר לאפוטרופוס גרידא על הכסף, על מנת שיחלקו כראוי בין בניו העניים ע"כ.

והנה בכל סוגי הצדקה, אין העני יכול ליטול מעצמו, אלא הבעל הבית נותן כפי רצונו, שהטובת הנאה שלו הוא, ולא ניכר להעני שאת חלקו המופקד אצל העשיר הוא נוטל, כי לפי ראות העין הוא נוטל מהבעל הבית. על כן הניחה תורה לקט ופאה להעני, באופן שהעושר והעני כולם ירגישו שאין כאן נותן ומקבל, אלא העני נכנס להשדה ונוטל את החלק שהוא באמת שלו מהשדה בעצמו, ולעני ולגר תעזוב אותם, הנח לפנייהם והם ילקטו, ואין לך לסייע לאחד מהם, ובוזה ירגיש העשיר שאין הוא הבעלים של המתנות עניים, אלא הם פקדון אצלו, והעני ירגיש שלוקח מה שהוא שלו. ועל זה סיים אני ה' אלקיכם, אלקי הקוצרים ואלקי המלקטים, הכל הוא משלי, ומה שיש לו להעשיר יותר, הוא בשביל שחלקו של העני הופקד אצלו.

*

ובזה נחזור לבאר ענין הארבעה שצריכין להודות, בהקדם לפרש כפל לשון הכתוב, יודו לה' חסדו ונפלאותיו לבני אדם. ובפשטות הכוונה כי חיוב ההודאה היא בשתי פנים, אחת לה' בינו לבין קונו, ליתן שבח והודאה על החסד שעשה עמו. שנית, שיש לפרסם ולספר ההודאה בפני רבים, ונפלאותיו לבני אדם, וכמו דאמרינן (ברכות נד:) דצריך לאודיי קמי עשרה דכתיב וירוממוהו בקהל עם (שם קז-לב). וכמו שפירשו טעם חיוב הבאת ארבעים חלות לחמי תודה

שנאכלין רק ליום ולילה (ויקרא ז-ב), שזהו מפני שאי אפשר להאדם ובני ביתו לאכול כל כך בזמן קצר כזה, רק כאשר יצרף עמו גם אנשים אחרים, ובוזה יתפרסם ההודאה בקהל עם.

אך יש לומר בזה עוד כוונה, כי הנה המביא קרבן תודה להודאה שיצא מצרתו, מכל מקום יתכן שלבו כואב לו על הצרה מתחלתו שהמציא לו ה', וטוב יותר היה לו אם לא היה מתרמי לו מאורע זו. ואם כן ההודאה הוא רק על סופן של הדברים, שניצול מצרתו, אבל לא על התחלתו. אך באמת יש לנו להאמין כי מאתו לא תצא הרעות, וכל מה דעביד רחמנא לטב עביד (ברכות ס:), וגם הצער שעבר מתחלה היה טמון בו טובה עצומה הנוגע לו ולנשמתו, אלא שמתחלה היה חסד נסתר, ובסופו היה חסד גלוי, ומוטל עליו להודות לבוראו על שניהם יחד, ולברך על הרעה כשם שמברך על הטובה שנתהוה אחריו. וזהו שאמר הכתוב, יודו לה' חסדו, היינו על החסד הגלוי של הישועה, אבל יש לו גם כן להודות על 'נפלאותיו לבני אדם', (והוא מלשון כי יפלא ממך דבר למשפט (דברים יז-ח), שפירושו שהדבר מכוסה ממך), והיינו על החסד המכוסה שהיה טמון בתוך הצרה שעבר עליו.

וזהו כוונת הכתוב, וכי תזבחו זבח תודה לה' לרצונכם, תזבחו, וברש"י שתחלת הזביחה תהא לרצונכם, היינו ההתחלה של המאורע שעבורה חייב אחר כך זביחת התודה, תהיה גם כן לרצונכם, ולהודות הן על החולי והן על הריפוי, ועל מה שהיה בבית האסורים וגם על מה שיצא. ולזה זוכה האדם כאשר מקיים בטל רצונך מפני רצונו (אבות ב-ד), אם זה היה רצון ה', אז זהו גם רצונו. וכאשר תזבחו זבח תודה לה' תהיה כל המאורע מתחלתו עד סופו לרצונכם. והוא מטעם כי לרצונכם תזבחו, יש לכם לזבוח רצונכם ולבטל אותה מפני רצונו של מקום. [שוב הראוני נקודת הדברים בכתב סופר, ועיין בחדשים גם ישנים ברכות נד:].

הגליון הזה נתנדב על ידי

מוה"ר ר' יחזקאל שרגא זאב שפיערער הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בהולדת בתו למול טוב	מוה"ר ר' שמואל צבי פריעד הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו באירוסיו בתו למול טוב	מוה"ר ר' דוד קאהאן הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו באירוסיו בנו למול טוב
מוה"ר ר' דוד כ"ץ הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בתולדת בנו למול טוב	מוה"ר ר' שלמה זלמן גלויבער הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בהולדת בנו למול טוב	מוה"ר ר' יצחק אהרן שטייף הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בהולדת בתו ותולדת בנו למול טוב